

№ 31 – 32 (804 – 805)

Жнівень 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

➔ **Даследаванні: археалагічныя раскопкі ў Ніжняй Абле –**

стар. 3

➔ **Даклады: самабытная мастачка Ніна Бохан і пасёлак Перамога –**

стар. 4 і 10, 5

➔ **Год радзімы: памяць пра Героя Сацыялістычнай працы і аб рэпрэсаваных земляках –**

стар. 6 і 7

На ганку сядзібы Аганоўскіх у Панізі – героі кнігі Збігнева Жакевіча «Віленскі трыпціх» (1930-я гг.)

Падрабязней чытайце на стар. 8 – 9

Сябры – чытачы і падпісчыкі!

Час так бяжыць, што прычакалі новую падпісную кампанію. І кожны раз спадзеў на тое, што з наступнага месяца кола падпісчыкаў будзе расці. Вынікі ж заўсёды розныя – колькасць індыўідуальных і ведамасных падпісчыкаў вагаецца ад пачатку падпіснага паўгоддзя па месяцах. На жаль, найбольш паведамленняў пра немагчымасць падоўжыць падпіску (або пачаць выпісваць «Краязнаўчую газету») прыходзіць ад прыватных асобаў, але і ўстановы ды арганізацыі таксама знаходзяцца ў становішчы, калі трэба выбіраць, якія выданні будуць прыходзіць у наступным паўгоддзі. Прычына зразумелая – нястача грашовых сродкаў. Рэдакцыя ж не можа знізіць падпісны кошт, бо і пры ім сённяшнім выданне газеты вымагае болей грошай, чым мы атрымліваем за падпіску. Удзячныя тым, хто разумее сітуацыю і працягвае сяброўства з «Краязнаўчай газетай» – выпісвае яе, а таксама дасылае свае матэрыялы для друку.

Будзем удзячныя ўсім, хто знойдзе магчымасць аформіць падпіску на наступнае паўгоддзе, каб адзінае агульнанацыянальнае выданне па праблемах краязнаўства працягвала выходзіць. Разам з кожным з вас мы здольныя ўратаваць газету, цікавую, значную і патрэбную для захавання ды папулярызацыі спадчыны розных рэгіёнаў краіны (прынамсі, так вы ацэньваеце яе існаванне ў сваіх пісьмах,

тэлефанаваннях, пад час сустрачаў – і мы спадзяемся, што вы кажаце гэта шчыра).

Радыя мы, што ёсць людзі, здольныя не толькі выпісаць «Краязнаўчую газету» сабе, але і прапанаваць падпісачца на яе знаёмым, калегам, сябрам. Спадзяемся, нехта мае грошы, каб на ўласныя сродкі аформіць падпіску родным мясцінам – школе, бібліятэцы, музею, рэлігійнай суполцы і пад., людзям,

якія займаюцца вывучэннем даўніны, але не настолькі заможныя, каб аформіць падпіску на нашае выданне. Пра такія ўчынкi мы абавязкова распавядзем іншым.

Трэба мець на ўвазе, што пашырэнне колькасці падпісчыкаў – гэта перш за ўсё пашырэнне геаграфіі публікацыяў, ахоп большай колькасці зацікаўленых у папулярызацыі рэгіянальных асаблівасцяў, урэшце – пашырэнне тэматыкі і дыскусійнасці публікацыяў. Таму не варта думаць: «Ат, не падпішуся на «Краязнаўчую газету» – абыдуцца і без мяне». Асаблівасць нашага выдання акурат у тым, што мы ўзаемазвязаныя, карысныя адно аднаму. Нездарма (зноў жа вы самі) пішаце: «Нашая любімая газета». Падпісны перыяд – магчымасць не толькі выказаць гэта на словах, але і на справе. Пацвердзіць, што кожны мае такую вялікую любоў да роднага кутка, калі хочацца распавядаць пра яго іншым, друкуючы свае нататкі, чытаць аб асаблівасцях іншых рэгіёнаў нашай вялікай дзяржавы.

Фота Уладзіслава ПАЧЫШСКАГА

Землякі помняць

У Жалудоцкай гарпасялковай бібліятэцы з канца ліпеня працуе невялікая выстава «Не канула ў нябыт яго імя», прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння нашага земляка Пінхуса Крэменя – знакамітага мастака і скульп-

тара, яркага прадстаўніка Парыжскай школы жывапісу. На выставе можна пазнаёміцца з біяграфіяй мастака, а таксама даведацца пра некаторыя яго творы.

*Наталья СЕМЯНЮК,
бібліятэкар Жалудоцкай
гарпасялковай бібліятэкі,
Шчучынскі раён*

На тым тыдні...

✓ **11 жніўня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь пачала працаваць выстава «**Да сустрэчы на сцэне!**», прымеркаваная да 100-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Музейны праект арганізаваны сумесна з Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь, Музеям гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, Беларускам дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва.

Выстава асвятляе працэс станаўлення і развіцця Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы як важнага элемента беларускага нацыянальнага професійнага тэатральнага мастацтва. Сёння тэатр імя Янкі Купалы з'яўляецца адным з некалькіх у Беларусі тэатраў, арыентаваных у першую чаргу на нацыянальную драматургію.

Ідэя праекта ў тым, каб распавесці пра закулісе тэатра, гэтага складанага механізму, дзе разам працуюць драматургі, касцюмеры, рэжысёры, мастакі, акцёры...

Гэты праект – не проста храналогія і сухі пералік фактаў, а спроба адлюстравання гісторыі нацыянальнага беларускага тэатра праз прызму жыцця людзей, сярод якіх такія асобы, як Францішак Аляхновіч, Фларыян Ждановіч, Леў Літвінаў, Барыс Платонаў і іншыя. Асвятляюцца падзеі не толькі мірнага жыцця, але і дзейнасці тэатра ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны: жыццё купалаўцаў у эвакуацыі ў Томску і праца франтавых брыгадаў.

✓ **12 жніўня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылося адкрыццё **выставы «Гістарычная рэканструкцыя. Дакраніся да мінулага»**.

Ваенна-гістарычная рэканструкцыя папулярная не толькі сярод аматараў гісторыі, але і тых, каго прывабліваюць яркія відэаілюстрацыі. Штогод легіяны фестывалі збіраюць на сваіх пляцоўках мноства наведнікаў. Але гэта не заўсёды дае магчымасць разгледзець рыштунк энтузіястаў, якія аднаўляюць гістарычныя эпохі, і ацаніць іх майстэрства. Выстава ў Нацыянальным гістарычным музеі дазваляе дэталёва разгледзець даспехі, а таксама пазнаёміцца з кавальскай справай.

Наведнікі змогуць пабачыць, як выглядалі рыцары Вялікага Княства Літоўскага пад час Грунвальдскай бітвы і даведацца аб тым, што абараняла ад ворагаў воінаў Анастасіі Слуцкай і крылатых гусараў Стэфана Баторыя. Выставачны праект рэканструюе таксама працэс вырабу рыштунку. Кавадла, мяхі, кавальскі горан, абчугі, долата, молаты – усё гэта аб'яднана ў стылізаванай «кавальскай майстэрні». Экспанаты, прадстаўленыя на выставе, створаны рэканструктарам Юрыем Усціновічам і кавалём Дзмітрыем Андрэевым.

✓ **13 жніўня**, у дзень смерці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа (Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча), Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа традыцыйна прапанаваў далучыцца да **акцыі памяці і ўскласці кветкі** да помніка песняра на Вайсковых могілках сталіцы, дзе сабраліся родныя і блізкія Канстанціна Міхайлавіча – унукі, праўнукі; беларускія пісьменнікі, музейныя супрацоўнікі, а таксама ўсе неабаякавыя да нацыянальнай культурнай спадчыны людзі.

✓ **З 13 жніўня** ў Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л.Д. Шчамялёва працуе выстава дзіцячай творчасці «**Мы разныя – мы разам**», арганізаваная сумесна з Цэнтрам дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Эўрыка» Фрунзенскага раёна г. Мінска.

Выстава – вынік традыцыйнага рэспубліканскага конкурсу дзіцячых твораў «Мы разныя – мы разам», што праводзіцца Прадстаўніцтвам Вярхоўнага камісара ААН па справах бежанцаў у Рэспубліцы Беларусь, Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь, ЦДАДІМ «Эўрыка». Лейтматыў конкурсу: «Мы не можам замяніць бежанцам іх Радзіму, але можам зрабіць так, каб яны пачуваліся ў Беларусі як дома».

На адрас аргкамітэта паступілі больш як 1200 малюнкаў, 185 камп'ютарных плакатаў, 55 сацыяльных ролікаў з усіх рэгіёнаў краіны.

Выстава экспануе больш за 100 твораў і працуе да 30 жніўня.

Жыццё ў кропельцы расы

«Пяром душа вадзіла» – пад такой назвай у Стралецкай сельскай бібліятэцы Мастоўскага раёна адбылася сустрэча з паэтам-земляком, членам Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Іваноўскім. Мерапрыемства адбылося ў рамках раённай бібліятэчнай праграмы «Узрост жыццю не перашкода» (2019 – 2020 гг.). На імпрэзу запрасілі сяброў аматарскага аб'яднання для пажылых людзей «Сустрэчы» і актыўных чытачоў бібліятэкі.

Напачатку аўтар гэтай нататкі расказала пра знакамітых людзей Мастоўшчыны. Затым Мікалай Пятровіч пазнаёміў прысутных са сваім жыццём і творчасцю, якія цесна звязаныя з Мастоўскай зямлёй. З

душэўнай цеплынёю паэт прачытаў вершы аб родным краі, пра вёску Пачуйкі Ваўкавыскага раёна, дзе нарадзіўся і жыве сёння. Шмат вершаў ён прысвяціў сваёй маці, родным і блізім. Таксама прагучалі вершы, прысвечаныя 75-годдзю Вялікай Перамогі. Прысутных таксама зацікавілі яго гумарыстычныя вершы. Пры канцы мерапрыемства Мікалай Пятровіч падарыў бібліятэцы кнігу «Кроплі расы».

Сустрэча з паэтам-земляком, што прайшла ў душэўнай і цёплай атмасферы, падарыла прысутным магчымасць акунуцца ў шматгранны свет паэзіі Мікалая Іваноўскага.

*Ніна МАРЧЫК,
бібліятэкар
Стралецкай сельскай бібліятэкі
Мастоўскага раёна*

Нашы віншаванні

Днямі адзначыў 50-гадовы юбілей намеснік галоўнага рэдактара «Краязнаўчай газеты» Уладзімір ПУЧЫНСКІ.

Ён – член Рады Беларускага фонду культуры, нязменны супрацоўнік нашай газеты ад пачатку яе існавання, майстра журналісцкага слова і справы, граматычны спецыяліст, шчыры патрыёт, верны сябра, удумлівы дарадца і проста цудоўны чалавек. Пастаянныя чытачы нашай газеты ведаюць, як шмат Уладзімір Станіслававіч робіць для выдання, падказваючы, даючы далікатныя парады, скіроўваючы яго аўтараў у рэчышча радзімазнаўства.

Выканкам ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць юбіляра, зычаць яму моцнага здароўя, дабрабыту, плёну ва ўсіх пачыненнях, здзяйснення мараў, поспехаў у жыцці і – на жыццядайнай ніве краязнаўства.

Шчучын і дэ Голь

22 ліпеня Шчучынская раённая бібліятэка імя Цёткі запрасіла краязнаўцаў і ўсіх аматараў гісторыі на прэзентацыю кнігі французскага гісторыка Марыса Панцье «Трэці лагер капітана дэ Голя». Выданне кнігі стала вынікам шматгадовай даследчай працы па вывучэнні гісторыі лагера для ваеннапалонных французскіх афіцэраў у Шчучыне, дзе на працягу накілкіх месяцаў утрымліваўся будучы прэзідэнт Францыі Шарль дэ Голь.

Гасцямі сустрэчы былі сам аўтар, які вось ужо 20 гадоў жыве ў Беларусі, а таксама Дзмітрый Кіенка – гісторык і ўраджэнец Шчучына. Удзельнікі мерапрыемства даведаліся, як стваралася кніга, пазнаёміліся з некаторымі дэталямі жыцця Шарля дэ Голя і іншых французцаў у палоне.

Кніга маляўніча аформленая, змяшчае шмат архіўных матэрыялаў, напісаная на трох мовах: французскай, беларускай і рускай. Некалькі экзэмпляраў аўтар падарыў бібліятэцы.

Юлія МІХАЙЛАВА, намеснік дырэктара Шчучынскай раённай бібліятэкі

Углыб на 10 тысячаў гадоў

На Жлобіншчыне, на месцы паселішча старажытных людзей, завяршыла працу чарговая летняя археалагічная экспедыцыя Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Навуковая назва гэтага археалагічнага помніка – «Ніжняя Алба – 1». Знаходзіцца ён на тэрыторыі ландшафтнага заказніка «Смычок» непадалёк вёскі Ніжняя Алба. Ён з'яўляецца ўнікальным для ўсёй Усходняй Еўропы. Даследаванні тут праводзяцца ўжо не першы год. Імі кіруе кандыдат гістарычных навук Ігар Язэпенка, у гэтым сезоне – сумесна з аспірантам Інстытута гісторыі, магістрам гістарычных навук Алегам Вароненкам.

Сёлета раскопкі вяліся ў паўднёвай частцы стаянкі, – распавёў І. Язэпенка, – на плошчы 68 м². Культурны пласт, напоўнены артэфактамі каменнага веку і аж да Сярэднявечча, залягае на глыбіні да 0,8 м. Выяўлена больш за тысячу прадметаў: крамянёвыя прылады працы (скрабкі, разцы, нажы, укладышы ды інш.), абломкі ляпных і ганчарных сасудаў ды інш. Асабліва нас парадавала знаходка сярэднявечнай печы прыкладна XV – XVI стагоддзяў, памерам 4 x 3 м. Яна зробленая з каменю і калісцы была абмазаная глінай. Вакол і ўнутры яе знойдзеныя абломкі ляпной і ганчарнай керамікі, крамянёвыя прылады працы. Атрыманыя дадзеныя дазваляюць сцвярджаць, што гэтая стаянка ўпершыню была заселеная каля 10 тысячаў гадоў таму групай паліўнічых на паўночнага аленя, якія адносяцца да кундскай археалагічнай культуры. Пазней тут жылі прадстаўнікі плямёнаў днепра-данецкай культуры (неаліт; 5 – 3 тысячы гадоў да н.э.), якія адны з першых асвоілі вытворчасць ляпнага керамічнага посуду на цяперашняй тэрыторыі Беларусі. Прадстаўленыя таксама, хаця і ў меншай ступені, артэфакты бронзавага веку і Сярэднявечча.

Весці раскопкі прафесійным археолагам дапамагалі валанцёры: студэнты Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, навучэнцы жлобінскай СШ № 5, актывісты Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры разам з яго старшынём Антанам Астаповічам, а таксама – жыхары Ніжняй Албы.

Мікалай ШУКАНАЎ, краязнаўца, г. Жлобін

На месцы раскопак

Падмурак старажытнай печы

Фрагмент старажытнай керамікі

Ніна Бохан: самабытная мастачка, якая малявала дываны і грошы

Даклад Галіны Антонай, загадчыцы аддзела культуры, маралі і права раённай газеты «Светлы шлях», г. Смаргонь¹

Практычна дэтэктыўная гісторыя, пра якую пойдзе размова, пачалася напрыканцы студзеня 2019 г. Аляксей Крукоўскі з Мінска, сябра Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, даслаў мне фота, зробленае пад час экспедыцыі па Смаргоншчыне ўлетку 2018-га. На здымку – маляваны дыван, куплены ў вёсцы Лісічына.

Маляванка ўразіла сваім самабытным дзіцяча-наўным «почыркам», незвычайным сюжэтам і яркай фарбай. Яшчэ адну маляванку этнографам перадала журналістка Святлана Станкевіч, шукальніца скарбаў даўніны, якая літаральна выцягнула яшчэ адных «аленяў» з-пад завалаў старой хаты ў Ключках. Знойдзены дыван аказаўся вельмі падобным да лісічынскага.

У альбоме-каталогу «Беларускія маляваныя дываны» гаворыцца, што яшчэ ў 1920 – 1930 гг. у кожнай сялянскай хаце сцены былі ўпрыгожаныя маляванымі дыванамі. Альбом быў створаны на падставе ўнікальнай калекцыі гісторыка-культурнага запаведніка «Заслаўе», сабранай па крупіцах з розных куткоў краіны, і «распаўдае пра феномен народнай творчасці, дзякуючы якой у самыя цяжкія гады станаўлення нашай дзяржавы народ імкнуўся захаваць нацыянальныя традыцыі». У выданні згадваюцца імёны Язэпа Драздовіча, Алены Кіш, Фёдора Сухавілы, Ядвігі Вайцешык, Генадзя Кузаўкова, і «гэта далёка не ўсе імёны, якія дайшлі да нашага часу, але творы гэтых мастакоў застануцца ў нашай памяці».

У гэтым спісе пакуль няма імя самабытнай мастачкі Ніны Бохан, якое мы раскрылі. Выпадка нам стала вядома, што на Смаргоншчыне была самадзейная мастачка. Тады ўпершыню пачулі пра Боханіху – менавіта так называлі па мясцовому Н. Бохан. У цяжкі пасляваенны час, здавалася б, усім было не да карцінаў. А жанчына хадзіла па вёсках і зарабляла на хлеб маляваннем. Людзі, хоць і жылі бедна, але шукалі спосабы ўпрыгожыць сваё жыллё.

Калі расказала А. Крукоўскаму пра свае здагядкі наконт аўтарства «аленяў», ён зацікавіўся асобай Н. Бохан і актыўна далучыўся да

пошуку інфармацыі па-за межамі Смаргоншчыны.

62-гадовая смаргонка Наталля Трацяк расказала, што яна была дзеволі малая, але помніць Нініны работы. У уседзяў мастачка размалявала дзверы і сцяну, а яе дываны былі практычна ў кожнай укропенскай хаце. Маляванка з Лісічына падобная да тых. Мая суразмоўца прыпомніла, што на адной карціне магла быць і возера з лебедзямі, і алени, і бярозы, і буйныя ружы і лілеі. Роспісы нагадвалі дзіцячы малюнак, толькі вялікага памеру. 91-гадовая маці Н. Трацяк згадала, што Ніна з'явілася ва Укропенцы пасля вайны не адна – з братам і сёстрамі. Яны былі, як казалі людзі, «бежанцамі». Бацькоў не мелі, жылля таксама, хадзілі па людзях. Ніна малявала, старэйшая сястра і брат дапамагалі ёй. Дзе працавалі, там і жылі. У астатні час спыняліся ў лесе, паміж Чарнятамі і Укропенкай, у адной з зямлянак, дзе вайной хаваліся мясцовыя жыхары. Той акуп у народзе празвалі Боханіхін.

Боханы на Смаргоншчыну прыйшлі з Вілейскага раёна. Жылі ў вёсцы Пукелы (цяпер Засценкі). Бацька Ніны таксама быў вандронным мастаком. Смаргонец Міхail Бохан, 76-гадовы стрыечны пляменнік мастачкі, прыпомніў, як яшчэ падлеткам з мамай трапіў у царкву вёскі Ручыца Вілейскага раёна. Мама тады ўзгадала, што на пачатку 1940-х гг. родны брат яго дзед Сцяпан Бохан распісаў царкву. Яму сказалі, што фрэскі і дагэтуль захаваліся.

У сцёве фотаздымкаў з роспісамі Ручыцкай царквы не знайшлося. Давялося ехаць на Вілейшчыну, каб на свае вочы пабачыць, што захавалася. Фрэскі сапраўды ёсць, яны высока пад столлю. Сцены святыні шмат разоў перабельвалі, але ні ў каго не паднялася рука поўнасцю знішчыць старыя роспісы. Вобразы святых выглядаюць, як аплікацыі на выбеленым фоне. На жаль, ні мясцовыя жыхары, ні святар нічога не ведаюць пра аўтарства гэтых роспісаў.

М. Бохан з усіх дзяцей дзядзькі найбольш помніць Ніну. Яна нарадзілася ў 1917 г. Пасля вайны нядоўга жыла

Ніна Бохан (1950-я гг.)

ў смаргонскім Доме культуры, дзе ёй адвялі невялікі пакойчык. Афармляла наглядную агітацыю, афішы для кіно, а таксама стварала маляванкі.

1947 год стаў трагічным у лесе мастачкі. У Вільні яе злавлілі з падробнымі грашымі – сама намалёвала. Данёс на яе быццам бы кавалер, калі ўбачыў, як Ніна капіруе асігнацыі. Свой тэрмін – сем гадоў – адбывала на Кальме. Гісторыя з Нінай і падробнымі грашымі ператварылася ў народны жарт. Працяглы час людзі яе ўспаміналі прыслоўем: не маееш грошай – ідзі да Боханіхі, хай намалюе.

Ніна вярнулася з Калымы на Смаргоншчыну ў 1954-м. Пасялілася ў Чарнятах, дзе яе прытуліла цётка Броня, удава Нінінага стрыечнага брата. Малявала мастачка вельмі шмат, працавала ў хляве ці пад паветкай. Прадавала творы па вёсках і ў Смаргоні на кірмашы. Афармляла насценную агітацыю, плакаты з надпісамі кшталту «дагонім, перагонім, пераможам». Пісала па клетачках партрэты Леніна і Сталіна. Каб карціна была больш трывалай, аснову грунтавала растварам крухмалу ці зубнога парашку. Фарбы купляла ў Смаргоні ў нейкай Зязюлі, якая прывозіла іх з Вільні. Яны былі вельмі яркія і з гадамі зусім не бляклі.

Той, хто бачыў, як працуе мастачка, гаварылі, што эскізаў яна не рабіла, трафарэтамі ніколі не карысталася. А малявала на ўсім, што людзі прапаноўвалі, – на старых капах, на дзіцячых коўдрах, цыратах, паперы, кардоне, на саматканай тканіне. Размалявала шафы, люстэркі, сцены.

У Чарнятах Ніна пражыла да канца 1950-х, пакуль сын гаспадыні не ажаныўся. Адтуль яна накіравалася да малодшай сястры Веры ў Ленкаўшчыну Маладзечанскага раёна. Пасля гэтага Міхail бачыў цётку толькі аднойчы, калі на пачатку 1970-х гг. яна заязджала ў гошці.

Прыкладна ў 1963 – 1964 г. Ніну бачылі на Астравеччыне. Сын Броні Аляксандр Бохан з жонкай Файнай перабраўся ў вёску Віктасіна, пачаў там будавацца. Іх дачка Людміла Гродзь з вёскі Варона Астравецкага раёна расказала, што ёй было гадоў шэсць, калі ў іх доме з'явілася сваячка-мастачка. Ніна жыла ў іх, харчавалася і малявала. Рабочым кабінетам ёй служыў вялікі пакой у хаце, у ім тата Людмілы яшчэ нават падлогу не паслаў. Яна малявала вялікія і малыя вянкi з кветак, казачныя сюжэты, жывёл (звычайна аленяў ці ласёў), лебедзяў. Хадзіла па вёсках, каб прадаць свае маляванкі. Там таксама спынялася ў мясцовых людзей і малявала, а пасля вярталася ў Віктасіна. Прыгожы дыван (з выявамі трох волатаў) знайшоўся ў Варнянах, а пазней і ў іншых вёсках Астравеччыны.

У Маладзечанскім раёне выявіліся раннія работы Ніны Бохан – «кветкавы» абрус і вельмі цікавы абраз Святой Кацярыны. Многае распавяла пра сваячку пляменніца Галіна з Радашковічаў.

Пазней выявілася, што працяглы час мастачка жыла і малявала ў вёсках Смаргонскага раёна. Ёй прыносілі старыя капы, і яна ператварала іх у квяцістыя дываны. Адзін такі мы знайшлі ў Сяльцы, адзін – у Наваспаску і тры – у Сінках.

У Сяльцы, у хаце 85-гадовай Галіны Вяршковіч, чакаў незвычайны скарб – карціны, што малявала Н. Бохан на сценах. На выяву трох волатаў повесілі сучасны дыван. Дзве іншыя карціны заклелі шпалерамі. Тым не менш гаспадыня, убачыўшы зацікаўленасць да насценных малюнкаў, дазволіла нам іх «адкрыць» – зняць шпалеры. На адной сцяне – казачныя павы (паўліны) на ярка-блакітным фоне, на другой – пльывучы лебедзі. Ларыса, дачка Г. Вяршковіч, успамінае пра нязвычайную тэхніку стварэння гэтых карцінаў: Ніна малявала знізу ўверх. Напрыклад, пачынала з хваста паўліны і пайшла-пайшла ўверх. Гэта здзіўляе, бо звычайна чалавек ці жывёл пачынаюць маляваць з галавы.

(Заканчэнне на стар. 10)

Абраз Святой Кацярыны, знойдзены на Маладзечаншчыне (1950-я гг.)

Дыван «Тры волаты», в. Варняны, Астравецкі раён (1960-я гг.)

¹ Друкуецца з невялікімі скарачэннямі.

Пасёлак Перамога – фарпост Гомеля

Даклад Карыны ПЕТРЫКАВАЙ, вучаніцы 8 класа СШ № 31 г. Гомеля

У кожнага чалавека ёсць малая радзіма. Месца, дзе ён нарадзіўся, дзе жылі яго продкі, дзе яго карані. У аднаго гэта вялізны горад, у другога – невялікі пасёлак, у трэцяга – маленькая вёсачка. Якім бы ні было гэтае месца, чалавек назаўсёды прывязваецца да яго душой і целама, у пэўнай ступені атаксамлівае сябе з ім. Для таго, хто там нарадзіўся – гэта самае-самае любімае і самае неабсяжнае месца на зямлі. Гэтую думку цудоўна пацвярджае верш вядомага паэта Васіля Жуковіча:

*Малая Радзіма... прывал
паміж слоў,
Хоць нехта ў іх спай
і паверыў;
Назваў хтосьці раптам
святую малой,
Аднёс яе ў шэраг памераў...*

*Існуе малы пералесак, лясок,
Палянка малая і поле...
А край, дзе ступіў
ты найпершы свай крок,
Малым не бывае ніколі,*

*Існуе малая трава і лаза,
Крыніцы вузенькае ложа.
А край, дзе ты першае
слова сказаў,
Малым называцца не можа.*

*Радзіма... у ёй да сканчэння якой
Прасторы душа набывае.
Магчыма, бывае малая любоў,
Святую малой не бывае.*

Я нарадзілася і жыву ў невялікім пасёлку, гісторыю якога і хаду расказаць.

У 2010 годзе напярэдадні Дня Перамогі газета «Гомельская праўда» размесціла вялікі артыкул, прысвечаны пасёлку Перамога Гомельскага раёна. Гісторыя паселішча, жыццё і лёс простых людзей, прыкметы сучаснага жыцця – усё гэта адлюстравана аўтарамі артыкула. Яны называюць пасёлак фарпостам, ахоўнікам Гомеля.

Старажылаў пасёлка, якія памятаюць яго гісторыю і маглі б расказаць пра яго мінулае, становіцца ўсё менш. Таму вельмі важна скласці хаця б невялічкі гістарычны экскурс для заёмства цяперашніх жыхароў з лёсам роднага куточка.

Пасёлак Перамога размешчаны за 1 км ад Гомеля, ва ўсходнім накірунку ад абласнога цэнтра па аўтадарозе Гомель – Бранск на левым беразе ракі Іпучь. Планіроўка складаецца з паралельных прамалінейных вуліц, забудова пераважна сядзібнага тыпу. Населены пункт быў заснаваны пад час Першай сусветнай вайны. Тады вакол медыцынскіх складоў размяшчаўся армейскі полк. Вось ваеннаслужачыя, ажаніўшыся з мясцовымі прыгажунямі, і асядалі тут. У 1931 г. жыхары пасёлка ўступілі ў калгас. Найбольш актыўная забудова тэрыторыі вялася пасля Вялікай Айчыннай вайны. Зараз

больш чым 100-гадовы пасёлак мае 488 двароў, жыве тут прыкладна 1423 жыхары, з іх – 265 пенсіянераў (меней за 20 %). Як бачна, гэта малады пасёлак па дэмаграфічным складзе.

Як месца, цікавае для археолагаў і краязнаўцаў, тэрыторыя пасёлка вядомая тым, што паблізу (а можа, і непасрэдна на ёй?), недалёка ад вёскі Раманавічы, былі знойдзены стаянкі паляўнічых на алены ўзростам 12 тыс. гг., прылады працы з крэменю ўзростам звыш 7 тыс. гг., першыя паселішчы першабытнага чалавека ўзростам 4-5 тыс. гг. Відавочна, чалавека здаўна цягнулі да сябе пакрытыя лесам узгоркі ніжэй вусця Іпучы. На жаль, ні мясцовыя жыхары, ні друкаваныя крыніцы не дапамаглі даць адказ на пытанне: як узнікла назва пасёлка – Перамога. Таму можна толькі меркаваць, што яна нейкім чынам звязаная з падзеямі Першай сусветнай вайны.

Назва галоўнай вуліцы пасёлка – Цэнтральная – поўнаасцю адпавядае яе сутнасці. Яна самая ажыўленая ў пасёлку. Побач Расія і Украіна – транспарт рухаецца няспынна. Напэўна, не знойдзецца ў Гомелі ніводнага чалавека, які б хоць раз не праехаў па гэтай вуліцы, накіроўваючыся па сваіх справах у суседнія брацкія дзяржавы. Каля большасці двароў кветкі. А якая прыгажосць тут вясной: вас ахутвае воблака абрыкосавых, яблычных, грушавых і вішнёвых пахаў! Шмат на вуліцы новабудуўляў па апошняй модзе, але захаваліся і старыя будынкі з прыгожымі разнымі ўзростамі на вокнах і стрэхках.

Для нашага пасёлка, як і для кожнага паселішча нашай краіны – вялікага ці малога, – асаблівым бодем і сёння адгукаюцца падзеі Вялікай Айчыннай вайны. 19 жніўня 1941 г. нямецка-фашысцкія захопнікі акупавалі тэрыторыю Гомельскага раёна, у тым ліку і наш пасёлак. З гэтага дня пачынаецца адлік страў і перамог.

У самым канцы вуліцы Цэнтральнай размешчаны памятная для кожнага жыхара мясціна. Гэта помнік 134 (па іншых звестках – 161) салдатам, якія загінулі ў 1943 г. пры вызваленні пасёлка. Тады іх целы звозілі на брацкія могілкі з вялікага поля. Кожны

год напярэдадні Дня Перамогі тут адбываецца мітынг памяці, на які збіраецца амаль усё мясцовае насельніцтва, каб аддаць героям даніну павагі і падзякі.

Сярод старажылаў ёсць людзі, якія на свае вочы бачылі вайну і прымалі ў ёй удзел. Нямецка-фашысцкія захопнікі ў той час гвалтам зганялі мірных жыхароў 1925 – 1926 гадоў нараджэння на катаргу ў Нямеччыну. З дапамогай паліцаў немцы зганялі моладзь у камандатуру ў Гомелі, дзе іх грузілі ў закрытыя таварныя вагоны і пад узмоцненым канвоем везлі ў Германію. Такі лёс чакаў і Андрэя Цімашкова (цяпер яму 90 гадоў), які 18-гадовым трапіў у нацысцкае рабства, працаваў на адным з заводаў Аўстрыі за 250 г хлеба ў дзень, а пасля вызвалення Еўропы праз Румынію, Балгарыю, служачы ў мотастралковым палку, толькі ў 1948 г. трапіў у родны пасёлак.

89-гадовы ўдзельнік Вялікай Айчыннай вайны Аляксандр Шумейка з 3-м Беларускам фронтам прайшоў ад Магілёва праз Літву і Латвію да Усходняй Прусіі. Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны 2-й ступені, медалямі «За адвагу», «За ўзяцце Берліна». А Лідзія Тамашэўская ўдзельнічала ў партызанскім руху.

Амаль кожны жыхар пасёлка ведае пра жахлівы факт таго часу: пры адступленні немцы атруцілі ваду ў пасялковым калодзежы. Праскоўя Шэндзерава, напіўшыся гэтай вады, памерла, пакінуўшы двух малых дзяцей. Гэтая смерць была ўдвая крыўднай, бо адбылася пасля вызвалення мястэчка ад немцаў.

Ад помніка рушым да будынка Цэнтра культуры і адпачынку. Яго, канечне, не назавеш вяршыняй архітэктурнага мастацтва, але ён аб'ядноўвае жыхароў раёна, вялікіх і маленькіх, фізічна актыўных і тых, хто любіць ціхі адпачынак. Занятак тут знойдзе кожны і на любы густ. А спевы нашага жаночага хору вядомыя ўсяму наваколлю. У яго рэпертуары пераважаюць творы беларускіх аўтараў і народныя песні.

Паводле традыцыі ў жыхароў пасёлка ёсць царква – душа пасёлка. Цікавая таксама гісторыя яе з'яўлення. На працягу доўгага часу «памяшканне» царквы знаходзілася ў звычайнай вясковай хаце, што не магла змясціць вернікаў. Таму апошняя дзесяцігоддзе прыхаджане патроху пачалі збіраць сродкі на будаўніцтва храма. І невядома, колькі б яшчэ працягваліся гэтыя зборы, каб не дапамога мецэната. Бізнесмен ці то з Мінска, ці то з Санкт-Пецярбурга (імя сваё і звест-

кі аб сабе ён не афішаваў), які быў родам з гэтых мясцінаў, вырашыў дапамагчы ў святой справе. Ён прапанаваў даць новай царкве імя святога Іаана Багаслова. Летам 2010 года новае памяшканне царквы было асвечанае.

Словы «малая радзіма» для кожнага чалавека маюць сваё значэнне. Але для чалавека, які нарадзіўся ў вясковай мясцовасці, на мой погляд, яны маюць большае значэнне, чым для гарадскога жыхара. Маё пасялковае жыццё адрозніваецца ад жыцця гарадскога моладзі. Наўрад ці яна заўважае за «шгодзённымі клопатамі» хараватва прыроды нашага краю. А вось я маю магчымасць бачыць кожны дзень вялікі і прыгожы лес вакол пасёлка. Аматыры «ціхага палявання» могуць знайсці тут грыбы і ягады. Некаторыя свярджаюць, што на свае вочы бачылі ў нашым лесе звера, які з'яўляецца сімвалам горада, – рысь. Можа, гэта і праўда, а можа – і перабольшанне. А вось ласі, дзікі, лісы, зайцы – ні для каго не дзіва. Снежнымі зімамі нават даводзіцца ратаваць гародчыкі ад нашасця галодных зайцоў: падкормліваць жывёлаў і абгортваць садовыя дрэвы.

Наша рачулка Іпучь бярэ пачатак у Расіі, каля вёскі Нядзьведзь, працякае па Смаленскай, Бранскай і Гомельскай вобласцях і ўпадае ў раку Сож. Даўжыня 437 км, а па Беларусі цячэ толькі 64 км. Берагі Іпучы стромкія і абрывістыя, шырыня невялікая – ад 20 да 50 м. Рака даволі хуткая і вельмі пятлістая. Адны проста адпачываюць тут пад шчабтанне птушак, іншыя з гонарам паказваюць улоў. Госці пасёлка, якія з задавальненнем адпачывалі на нашай рэчцы, адзначаюць чысціню і празрыстасць яе водаў.

Апісанне майго роднага пасёлка будзе няпоўным, калі не згадаць родны дом. Бо дом – таксама частка такой вялікай малой радзімы. Мой садок з вішнямі, мой дагледжаны гародчык, мае родныя людзі, мой руды кот Цішка – гэта мой бясконцы Сусвет, які я буду адкрываць для сябе ўсё жыццё. І кожны раз буду знаходзіць у ім нешта новае, нязвяданае.

Гісторыя кожнага, няхай невялікага, паселішча заўсёды багатая на цікавыя падзеі. Даведацца і зразумець, як тут жылі людзі да цябе, чым яны займаліся, у якіх умовах працавалі, да чаго імкнуліся – заўсёды карысны занятак. Даследаванне гісторыі майго пасёлка мяне зацікавіла, і я вырашыла працягнуць яго. Наступная мая праца будзе прысвечаная гісторыі ўзнікнення назвы майго роднага пасёлка – Перамога.

Пасёлак Перамога

Залаты медаль земляка

Сёлета споўнілася 80 гадоў зацвярджэння Прэзідыумам Вярхоўнага Савета СССР залатога медала «Серп і молат» для ўганаравання Герояў Сацыялістычнай Працы. Вышэйшая адзнака СССР выраблялася з золата 950-й пробы. Медаль Героя Працы чалавек мог быць адзначаны і двойчы, і тройчы. Двойчы ўганараваным прадугледжвалася ўстаўленне бюстаў на іх радзіме, тройчы – у Маскве. У Беларусі Героямі Сацыялістычнай Працы сталі 635 чалавек, двойчы – 6, тройчы – 1.

Сярод тых, хто дасягнуў адметных вяршыняў Героя Сацыялістычнай Працы – 6 нашых землякоў. Іх біяграфіі, паложаныя на лёсы, сталі нашым усенародным набыткам. Яны розныя па сацыяльна-прафесійным статусе: тытулаваны акадэмік, вучоны з сусветным імем, прэзідэнт Нацыянальнай акадэміі навук, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР, першы беларус у складзе АН СССР Мікалай Аляксандравіч Барысевіч (в. Лучны Мост); наладчык Мінскага падшыпнікавага завода Сяргей Ільіч Аўсёвіч (в. Ягадка); дырэктар шахты Філіп Сідаравіч Капуста (в. Арэшкавічы); гарняк-экскаватаршчык Васіль Міхайлавіч Ермаловіч (в. Дзевяніца); механістатар Іван Сяргеевіч Белічонок (в. Асмолаўка); аграном Рыгор Васільевіч Бельскі (в. Цярэсіна).

Усе зорныя землякі – нараджэнцы вёскі, і ў гэтым ёсць свая паказальная ісціна. Вёска – захавальніца традыцыйных маральных прынцыпаў, духоўнае апірышча, выток працалюбства і памяркоўнасці. Невыпадкова, што ў Беларусі самадэстатковыя людзі часцей за ўсё вясковага паходжання.

Жыццёвы старт – у вёсцы, а вядомасць – далёка за межамі раёна. Гэта добра бачна з біяграфіі Васіля Міхайлавіча Ермаловіча. Пра яго мы і раскажам больш падрабязна.

Нарадзіўся ў 1929 годзе ў невялікай вёсачцы Дзевяніца, гадаванец вялікай сялянскай сям'і. Васіль быў старэйшым з сем'і дзяцей, таму змалку зведаў цяжкую сялянскую працу. Да школьні бегаў у суседнюю вёску Замасточа са зрэбнай торбачкай на плячы, дзе на ўвесь клас быў адзін буквар. Вясной 1941-га Васіль закончыў 4 класы, далей вучыцца перашкодзіла вайна. Бацька Міхаіл Савельевіч адным з першых пайшоў у партызаны. 12-гадовы хлопчук чым мог дапамагаў маці па гаспадарцы, каб неяк выжыць, не памерці ад бясхлебіды. Былі і трывогі, бо партызанская сям'я – гэта кожны дзень небяспека.

Па вызваленні 15-гадовы Васіль пайшоў у 5 клас Выса-

кагорскай няпоўнай сярэдняй школы. Умовы былі цяжкія: школа размяшчалася ў сялянскіх хатах, не хапала падручнікаў, адзення, прадуктаў харчавання. Васілю даводзілася штодзённа пехатою дабірацца да школы і назад, адмерваючы каля 12 км. Ходзячы ў школу два гады па лясной дарозе, хлопец запомніў на ёй кожную ямінку, кожную выбоіну. Магчыма, Васіль і атрымаў бы пасведчанне аб заканчэнні сямігодкі, аднак 7 класа ў школе не было, ды і сям'я адчувала матэрыяльныя абмежаванні. Трэба было дапамагаць бацькам, не сядзець у запечку. Працоўную дзейнасць Васіль пачаў падлікоўцам трактарнай брыгады Бярэзінскай МТС у в. Пагост. З радасцю

прынёс дадому першую папучку, зарабіў і сабе на абутак – кіравыя боты. У верасні 1949 года юнака прызвалі ў рады Савецкай Арміі, служыў 3 гады, быў камандзірам танка. А потым рэзка змяніў свой лёс.

Тагачасная вёска – месца, з якога складана было стартваць. Не сталічныя праспекты чакалі моладзь з вёскі, а ў першую чаргу працоўныя вахты па вярбоўцы і суровыя расійскія прасторы. У 1952 годзе беларускі юнак падаўся на Урал з фанерным дэмбельскім чамаданчыкам. Быў машыністам бульдозера, крана, экскаватара ў Свядлоўскай вобласці. Прафесія

Васіль Ермаловіч

не з лёгкіх, аднак гэты працоўны хлеб даваў адчуванне надзейнай абароненасці перад жыццёвымі нягодамі. За 7 гадоў працы адзначаўся граматамі і каштоўнымі падарункамі, набыў багаты вопыт, без адрыву ад вытворчасці закончыў школу рабочай моладзі, атрымаў атэстат сталасці.

У 1960-я гады, калі ў сувязі з распрацоўкай жалезных рудаў пачалося будаўніцтва Сакалоўска-Сарбайскага горна-ўзбагачальнага камбіната і горада Рудны Кустанай-

Васіль Міхайлавіч часта паўтараў: «Вялікія і малыя ўзнагароды трэба прымаць з аднолькавай удзячнасцю, і планкі ўзятай вышыні ні ў якім разе не спускаць»

скай вобласці Казахстана, Ермаловіч вырашыў: яго месца там. Праз нейкі час быў прызначаны брыгадзірам машыністаў экскаватараў, працаваў машыністам-інструктарам. Дабіўся высокіх

паказчыкаў у рабоце, за што ў 1966-м быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, а ў 1971 годзе на грудзях В. Ермаловіча

Васіль Міхайлавіч быў настаўнікам моладзі, адным з 16-і Герояў Сацыялістычнай Працы краіны, якія на той час апекаваліся маладым пакаленнем, былі ўзорам добрасумленнага стаўлення да справы і гонару за сваю прафесію

з'явіўся ордэн «Знак Пашаны». Радасным для яго стаў і 1974 год, калі атрымаў ордэн Леніна за працоўныя поспехі. Васіль Міхайлавіч часта паўтараў: «Вялікія і малыя ўзнагароды трэба прымаць з аднолькавай удзячнасцю, і планкі ўзятай вышыні ні ў якім разе не спускаць». Залаты медаль «Серп і молат» Героя Сацыялістычнай Працы атрымаў 12 мая 1977 года. Наш зямляк – лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Казахскай ССР, заслужаны брыгадзір машыністаў экскаватараў, заслужаны гарняк Кустанайскай вобласці. Лёс зводзіў яго і з будучым Прэзідэнтам Казахстана Н. Назарбаевым, які ў 1960-я – 1970-я пачынаў чыгуншчыкам, затым інжынерам-металургам у Кустанай.

А яшчэ Васіль Міхайлавіч быў настаўнікам моладзі, адным з 16-і Герояў Сацыялістычнай Працы краіны, якія на той час апекаваліся маладым пакаленнем, былі ўзорам добрасумленнага стаўлення да справы і гонару за сваю прафесію. Яму даверылі вытворчае навучанне моладзі СПТВ № 1 г. Рудны. Вучні бралі прыклад са свайго настаўніка – чалавека вялікай душы, выдатнага працаўніка. Ён быў чулы, клапацілівы, з веданнем сакрэтаў народнай педагогікі, разуменнем псіхалогіі юнай душы. І на пенсіі – заслужанай, ганаровай – жыў напоўніцу, не сядзеў без справы. Выхаваў сына і дачку, дачакаўся і ганаровага звання дзядулі і прадзядулі.

Пасля развалу СССР Герой Працы В. Ермаловіч пераехаў у Расію, у горад Стары Аскол. Пайшоў з жыцця 14 снежня 2014 года.

...Васіль Міхайлавіч заўсёды казаў, што кожны чалавек павінен прайсці сваю дарогу так, каб не сорамна было па ёй вяртацца. Будзем трымацца гэтага і мы.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчыца аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦРБ

У мінулым нумары мы распавялі пра новую кнігу, аўтар якой нарадзіўся на тэрыторыі Беларусі, але талент якога раскрыўся ў Польшчы. Нагадаем, што ў аповесцях – згадках дзяцінства – Збігнеў Жакевіч распавядае пра некаторыя мястэчкі і гарады захаду Беларусі, пра тутэйшы побыт, пра лодзей, якіх запомніў на ўсё жыццё. Сёння прапануем урывак з аповесці, дзе распавядаецца пра малавядомага сёння пісьменніка, настаўніка Юльяна Сергіевіча.

Колькі словаў пра гэтую асобу. Нарадзіўся Ю. Сергіевіч 23 верасня 1910 г. у в. Юраўшчына Маладзечанскага раёна ў сялянскай сям'і. Вучыўся ў беларускай і польскай пачатковай школе, а далей займаўся самаадукацыяй. Працаваў на сельскай гаспадарцы, служыў у войску. Актыўны ўдзельнік беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, у сярэдзіне 1920-х гг. быў актывістам БСРГ і ТБШ. Друкавацца пачаў у 1922 г.; творы змяшчаў у калектыўным зборніку заходнебеларускіх пісьменнікаў «Рунь веснаходу» (Вільня, 1928), у часопісах «Маланка», «Шлях моладзі», а таксама ў кнізе «Ростані волі» (1990) ды інш.

У 1939 г. быў мабілізаваны ў польскае войска, патрапіў у нямецкі палон. Знаходзіўся ў розных лагерах для ваеннапалонных, працаваў у нямецкага баўзара. З 1940 г. жыў у Берліне, дзе ўваходзіў у Беларускі камітэт самапомачы, друкаваўся на старонках газеты «Раніца». У 1943 г. вярнуўся ў Беларусь. Працаваў настаўнікам пачатковай школы на Маладзечаншчыне. Быў рэпрэсаваны, пакаранне адбываў у Сібіры і Казахстане. У канцы 1950-х гг. вярнуўся на Радзіму. Працаваў у калгасе імя Леніна на Маладзечаншчыне, жыў у вёсках Ленкаўшчына і Манішчыцы. Памёр і пахаваны на радзіме. Вобраз Ю. Сергіевіча стаў прататыпам аднаго з герояў рамана Янкі Брыля «Птушкі і гнёзды».

Аўтар кнігі паэзіі, эпістальнай спадчыны; у 2018 г. (дзякуючы Міхасю Казлоўскаму і фундатару выдання Галіне Асіповіч) у Мінску выйшла кніга «За волю родных хат...». У том увайшло ўсё найлепшае з яго літаратурнай спадчыны. Аснову выдання склалі паэзія, успаміны, эпістальная спадчына Ю. Сергіевіча, артыкулы, эсэ пра самога аўтара і яго творчасць.

Юльян Сергіевіч

гавалосых дачок пад вокны і вычэсваюць галовы. Дык адкуль у Юлькі такая тлустая і, відаць, пяржарная вош?

– Валасы дагары, а вашэй, як у куры! – смяецца Лёня.

У гэты час я заўважаю на дзірване, які пахіла спускаецца да старых дубоў, свайго бацьку. Ён у старым асеннім паліто, адзенні, пашпытым пры немцах з крапіўнага матэрыялу. Толькі паляўнічыя боты не сённяшнія. Іх бацька трымаў унізе шафы з графскімі паперамі. Калі ён у спешцы забіраў кнігі з усялякімі даверанасцямі, тамы святой бухгалтэрыі, яму пад руку падварнуліся боты, што тапталі сцежкі ў Налібоцкіх лясах і Белавежскай пушчы. А цяпер пан Валчацкі пасе ў іх кароў і чатыры крэйкавыя авечкі.

Бацька паварочваецца да нас, пачуўшы Лёнін смех, і яны стаяць, растраляныя гэтым смехам – Юлька і мой бацька: дарадца і давераная асоба графа Здзіслава, а перад гэтым – давераны касір і ляснічы старой графіні.

– Чаго ты рагочаш? Ты дурнаватая, як Бога люблю! – крычы я і чырванее, адчуваючы за гэтую безабароннасць нейкі пякучы сорам, які можа мучыць і дапякаць больш, чым уласныя пакуты.

– А што, ужо і смяцца нельга? – надзімае пульхныя чырвоныя вусны Лёня, а мяне раптам ахоплівае нейкая жорсткасць, якая выводзіцца менавіта з гэтага пакултлівага спачування.

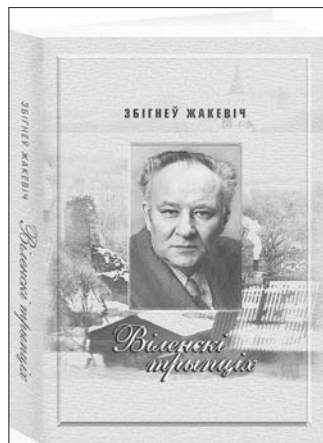
– Юлька, ты вавшывае, як жабарачы кажух, – кажу я.

Шляхцячка, выбухнуўшы плачам, кідаецца бегчы ўніз пад дзірване проста на майго бацьку. Зачапіўшыся за баразну, падае, а пасля нейкім крывым, калецкім скокам адштурхоўваецца ад зямлі і скача ў бок лугу і роднага бярэзніку. Пан Валчацкі падымае ўверх палку і пагражае нам ці, можа, гэтаму дымнаму небу, дзе ўсё святло попельна-шэрае...

– Стары пан гневаюцца. І навошта ты ў яе пальцам тыцкаў... – асуджае мяне Лёня і з чыстым сумленнем спяшаецца ў школу.

А ў школе ўжо пару тыдняў кіруе настаўнік Юльян Сергіевіч. Ён толькі што вярнуўся з нямецкага палону, куды трапіў у польскую вайну. Мы, старэйшы клас, сядзім на васьмі паргах пад вокнамі; парты каля дзвярэй займаюць малодшыя класы.

Настаўнік Сергіевіч усё сэрца, запал і веда аддае старэйшаму класу. Ён вучыць нас беларускай мове

ўперамену з рускай, лічэнню, маляванню і спевам. Да гэтага нашай школай былі хата, палі, лясы і ваенны час. Толькі я адзін умею чытаць па-руску, бо ў Малайцове прачытаў «Дети капитана Гранта», казку «Аленький цветочек» і вершаваныя радкі пра вучонага ката, прывязанага да залагога ланцуга, і вавэрачак, што лускаюць залатыя арэшкі. Але калі мне даводзіцца пісаць пад дыктоўку – я выпчарбленым пяром скрабу рускай або беларускай словы польскімі літарамі. Хатнія сачыненні найлепш выконваю па-польску.

Нашы гутаркі мы вядзем на любой мове, якая толькі завітала ў гэтую старану. Звычайна Сергіевіч пачынае па-беларуску: «Добры дзень, дзяўчаты і хлопцы...», а ў час урока пераходзіць на мову тутэйшую, ні то польскую, ні то беларускую, не пагарджае і польскай, калі справа датычыць паэзіі:

Jeden wiatr w polu wiał,
drugi wiatr w sadzie grał,
liście pieścił i szeleścił...¹

– Докламуе ён з прыкметным задавальненнем і тлумачыць, што паэзія, калі яна гаворыць аб ветры, сама павінна быць, як вецер. «А верх гэты напісаў нейкі Тувім, таксама Юльян», – не без гордасці тлумачыць Юльян Сергіевіч, бо ўсім вядома, што Сергіевіч піша самыя сапраўдныя вершы, толькі па-беларуску. А калі размаўляе з мужыкамі з Мысіншчыныці Рымцеляў, то такой беларушчынай, што зраўняцца з ім можа толькі стары сват на вяселлі. Гэта нас не здзіўляе, бо ў сапраўднасці такім павінен быць кожны, хто паблугаў па свеце, а калі вучаны, то абавязкова. Наш настаўнік вучыўся ў польскіх школах,

а таксама разбіраецца ў беларускіх кнігах. Бо ёсць кнігі і беларускія! «Мала гэтага, каралі Польшчы

¹ Адзін вецер у полі дзьмуў, / другі вецер у садзе граў, / шалясцеў і лісце песьціў...

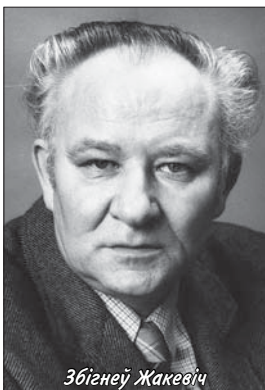
Збігнеў ЖАКЕВІЧ

Беларускі паэт

(Раздзел з аповесці «О Вілія, ты ў глыбінях мора...»)

Мы выходзім з лесу, як з залы, засланай карычневым дываном. Зала бапіраецца на калоны елак, на сценах яе зялёныя кілімы. Мурашкі ў вялікіх мурашніках поўзаюць неахвотна, горбячыся і курчачыся, як быццам ад кашлю ці ўнутранага болю. Раніца бясколерная і шэрая. Неба зацягнута дымам, які павольна цягнецца з-за ўзгорка і вялікага лесу, як быццам за гарызонтам тлее нейкі млявы, чадны пажар.

Я іду ў школу з Лёняй і Юлькай Кандратовіч, такой нясмелай і няўпэўненай у сабе, што яна здаецца рэхам нейкай іншай дзяўчыны, якая любіць падглядаць і падслухоўваць. І рухі яе – таксама перайманне нечых. Я бачу, як на Юльчыным валаску, што выбіўся з-пад блакітнай хустачкі, гойдаецца шэрая вош. У нас усіх ёсць вошчы з той пары, як насталі часы без мыла і «Радзіёну», які сам мые. Не выратоўвае ад іх нават суботняя лазня,

Збігнеў Жакевіч

дзе пасля мыцця адзенне пражыцца. Самае большае – гэта тое, што асаладзельны і нейкіх апухлых вашэй лягчай павыцягваць са швоў і кінучы курам. Але ёсць густыя грабяні, і што-вечар маці саджаюць доў-

Антоні Азаноўскі і родзічкі і сяжкоўскі дзевяцімі

і Літвы гаварылі і пісалі па-беларуску і на беларускай мове выдавалі розныя статуты і ўніверсалы», – кажа Сергіевіч, чым нагадвае мне Кунцэвіча Рыпайлу, мужа маёй стрычанай сястры. «Дык хто ж Сергіевіч на самой справе? Ясна, што не чубарык. Не такі ён, як і тыя, хто паходзіць з Акаліцы, і не хлопчык на паягушках, хітры і баязлівы. Ён, напэўна, як Снітка – за тутэйшасць, але асвечаную, польска-беларускую», – думаю я.

Адночы, а было гэта на ўроку беларускай мовы – хоць у Сергіевіча ніколі не вядома, ці ўрок беларускай не стане ўрокам польскай паэзіі, а ўрок спеваў – гутаркай аб беларускай зямлі і людзях – наш настаўнік прачытаў верш.

– Паглядзіце, дзяўчаты і хлопцы, якая песня праспявана аб нашай зямлі, – сказаў ён, адкрываючы маленькую кніжачку, і пачаў чытаць, прыгожа і спеўна, як некалі верш Тувіма.

Puszcze czarne, zboża marne,
Nieba bledsze, trawy rzedzsze,
Rojsty grząskie, groble wąskie,
Ryby, grzyby i wędliny,
Lny dorodne, huk zwierzyny
I kęs chleba w czola pocie.
Lud to cichy, rzewny, skryty,
Jak to mówią, kuty-bity.
Kiedy szczery, jak wosk topnie.
Ale gdy kto zahaczy,
To i w grobie nie przebaczy,
I na końcu swego donnie².
– Праўду ён напісаў. Ба-воўну нам купляць не трэба, у нас лёну і воўны досыць, ркі нашы глыбокія і лясны шырокія, рыбы і мяса ў

Дзядуля Антоні Аганюскі, апісаны ў кнізе як Абач

нас хапае. Вугаль нам не патрэбен, бо ў нас ёсць торфу колькі душа паждае. А чаму ж наша збожжа марнае? Ад мужыцкай беднасці і неадукаванасці. Лугі нашы стануць густыя, грэблі – шырокія, а балоты мы асушым: хай толькі нам дазваляць па-свойму жыць! – з усё большым запалам працягаў Сергіевіч. – От што я вам скажу: не патрэбны нам ні Польшча, ні Расія. Беларусь – край багаты, і соль у нас свая, і газа будзе. Бяда ў тым, што мы – народ зацятый, ціхі і скрыты, які любіць па кутах хавацца. А калі нас хто сваёй ласкай адорыць, тады беларус гатоў дурным Іванушкам быць, з панскіх рук есці – ці то польскіх, ці рускіх. Саромеемся мы сваёй беднасці, сваёй Беларусі. Так няможна, дзетачкі. І ў нас ёсць свая душа, тутэйшая яна, беларуская. А хто сваёй душы не любіць, той ад роднай маперы адракаецца. Дурны ён, дурань! І паляк яго купіць, і рускі за морду возьме і будзе мець за нішто. Так, як і ён сам сябе мае за нішто!

– Ну і заіва-ніў! – з нейкім захапленнем шапнуў мне Міхась Азевіч. – Што нам да іх цёмнай Беларусі? Што, у нас няма душы – каталіцкай, шляхецкай?

А паколькі ў Міхася недалёка ад слова да справы, то ён гучна заявіў:

– Нас палякі не павінны купляць, бо мы самі палякі, шляхта і католікі.

– Дык ты думаеш, што беларус не можа быць католікам? А ўся гэтая шляхта ад Беларусі баяраў паходзіць. Нават самыя вядомыя – графы Пацы-Папукі, Тышкевічы і Сапегі, – мякка ўсміхаючыся, адказаў Сергіевіч, у якога тое было цудоўным, што ён ставіўся аднолькава да ўсіх нас, ніколі не злаваўся і звяртаўся да паэзіі. – А ці ты ведаеш, што найвялікшы паэт навагрудскай зямлі паходзіць з беларусаў? Яго прадзед – Міцька, а сын Міцькі – Міцькевіч. Размаўляў я некалі з адной бабуляй, якая яго памятала... Гэткая ж справа з Сянкевічам, які выводзіцца з баярскіх Сенькаў...

Апошняга паведамлення цяпер ужо я не магу знесці, бо перад вачыма ў мяне ўвесь час стаіць карціна з «Quo vadis», якія прыводзіць на памяць іншы твор Сянкевіча.

– Дык што сталася з гэтай Беларуссю, што яна так апалачылася? – пытаю я.

– Добра ты спытаў. Былі такія часы ў Рэчы Паспалітай, калі самае лепшае ў ёй апалачылася. Можна, дасць Бог, настануць новыя часы, і самае лепшае будзе беларускім, – адказаў Сергіевіч.

***

Мы з Лёняй, чамусьці насупленай, прыходзім у школу.

Я саджуся за сваю парту каля акна і гляджу на рэдкі лясок, што будзе некалі маёй спадчынай, і на школьнае поле, па якім ходзіць ківачушыся, шэрабкія вароны. Яны заўсёды занятыя якой-небудзь працай, як беларускія сялянкі, якія ні хвіліны не адпачываюць і ўвесь час нешта выкопваюць з зямлі, нават падсохлыя караняплоды ці гнілую бульбу. Я злы на Лёньку і на Міха-

ся – той нажорся цыбулі і цяпер смярдзіць, як старая жыдоўка – і асабліва на Сергіевіча. Бо калі ўсур’ёз, то сваёй беларускасцю ён нечым нагадвае мне Юльку Кандратовіч: не вядома, ці плакаць над ёй, ці смяяцца. Ці быць сабой, ці забыцца пра сябе, каб задаволіць Сніткаў і розных Сергіевічаў?

Настаўнік уваходзіць у клас. Яго твар нечым нагадвае мне маіх дзядзек, якія блукаюць недзе па Сібірах і Казахстане. Той жа погляд блакітных вачэй, шырокія скулы з дзіцячымі ямачкамі на шчоках, вусны, як два чарвячкі – вузкія, жывыя. І гэтыя, так добра знаёмыя мне, мясістыя адтапыраныя вушы. А ў поглядзе нейкая зусім не сялянская мяккасць і адначасова мужнасць: чыстая і легкадумная, гатовая вайну палічыць за ваенку і пайсці за ёй, як за якой паненкай³.

Аганюскія гуляюць у прэферанс

Сергіевіч прыносіць стосік нашых сшыткаў, зробленых з чаго толькі можна, спісаных самаробным чарнілам, часцей за ўсё з хімічнага алоўка ці фарбавальніка, здабытага з ракет – тады чарніла зьялянае ці крывава-чырво-нае, як у сшытку Сюлькі, нашага татарскага суседа.

– Добры дзень, дзяўчаты і хлопцы.

Мы з Міхасём, як было дамоўлена, адказваем: «Дзень добры»⁴, але нашы галасы губляюцца ў хоры меншых дзяцей.

Сергіевіч кладзе сшыткі на столік. Ён задаволены. Усміхаецца гэтымі сваімі вуснамі сарамлівай паненкі, ці, можа, дзядзькі Толюся, і радасна абвешчае:

– Я бачу сярод вас таленты. От, напрыклад ты, Лёнька, у цябе талент маляваць і рысаваць. Дык ты пакуль што вышывай, а як сядзеш за кросны, падумай, як выткаць прыгожы ўзор.

Мая злосць узрастае, хая Лёня і сапраўды лепш за ўсіх нас малюе, а таксама выстрыгае авечымі нажніцамі дзівосных жывёлаў – ні то паўлінаў, ні то індэкоў, а рагатага казла-д’ябла яна выстрыгла так па-майстэрску, што ім можна страшыць.

Настаўнік бярэ сшытак, я пазнаю графскія паперы, сшытыя драгвай, і звяртаецца да мяне:

– А з цябе, Рыська, будзе беларускі паэт. У цябе ёсць фантазія і ты ўмееш бачыць і птушку ў небе, і гарбуз на градзе. Я кажу табе – з цябе будзе паэт, вялікі беларускі паэт.

Тэмай хатняга сачынення быў агарод. А калі я сеў, каб апісаць гэты агарод, бачачы за акном крэвейкавы грады, мне ўспомнілася мінулае лета, калі я ляжаў хворы ў гэтым пакоі, і мая маці, пані Балчацкая, чытала мне ўголас «Пана Тадэву-

ша», а ў ім апісанне агарода. І той агарод прыйшоў да мяне другі раз, найсапраўднейшы з сапраўдных агародаў, і я пісаў на памяці, а таксама бачаннем таго, што за акном. Гэта было асаблівае бачанне.

Мае шчокі гараць ад вялікага сораму, гэта сорам таксама і ад безмернай ганарлівасці, бо Сергіевіч адкрыў маю самую глыбокую мару, якая з’явілася, калі я ўступіў у свет кніг: што я сам буду шмат ведаць, пакутаваць і пісаць. І гэтым праслаўлюся і буду вядомы. Але цяпер мне не сцярдзец гэтага агалення і гэтай поўнай нагаты. Я гляджу ў акно і бачу, як варона выцягвае з зямлі тонкую палачку (ці не палічыла яна яе за чарвяка?) і адчуваю, як па маіх шчоках цякуць слёзы крыўды, злосці і расчуленасці. Бо Юльян Сергіевіч – паэт, першы жывы паэт у маім жыцці, які да таго ж сказаў, што і я буду паэтам.

Бацькі Жакевіча ў Маладзечне

² Пущы цёмныя, збожжа марнае, / Неба бледнае, травы рэдкія, / Балоты гразкія, грэблі вузкія, / Грыбы, рыба і вянціліна, / Лён высокі, рык звярыны / І кус хлеба ў чала поце. / Люд гэта ціхі, зацятый, скрыты, / Як гавораць, куты-біты. / Калі шчыры – як воск плавіцца, / Але калі хто яго зачэпіць, / То і ў магіле не прабачыць / І ў выніку дагне свайго.

³ Параўнанне прыводзіцца па аналогіі з радкамі польскай патрыятычнай песні «Wojenko, wojenka».

⁴ Прывітанне па-польску гучыць «Dzień dobry».

Ніна Бохан: самабытная мастачка, якая малявала дываны і грошы

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 4)

Яшчэ Г. Вяршковіч успамінае, што Ніна прыйшла ў Сялец з Ленкаўшчыны. Там жыла яе малодшая сястра. Мастачка была вельмі простая ў зносінах, непераборлівая ў ежы, худзенькая. Па ўсім было відаць, што многа гаравала. Вялікіх грошай за работу ў людзей не прасіла. Сярод сясцёр і брата (якія былі шатэнамі з прамымі валасамі) яна найперш

выдзялялася цёмненькай шавялюрай. Фарбавала вусны і вочы (што на той час было рэдкасцю), сачыла за модай. Галоўны аксесуар, па якім здалёк пазнавалі мастачку, – вялікі драўляны чамадан, дзе знаходзіліся пэндзлі і фарбы.

Ад пляменніцы Ніны стала вядома, што цётка памерла прыкладна ў 1980 г. у смаргонскай бальніцы. На жаль, радня не ведала, дзе яе пахавалі. Мы шукалі месца пахавання мастачкі. Абышлі старыя

смаргонскія могілкі. Дакументацыі пра пахаванні тут ніхто ніколі не вёў. Звестак пра Ніну няма ні ў смаргонскай бальніцы (інфармацыя пра хворыя ёсць толькі за апошнія 25 гадоў), ні ў пашпарта-візавай службе, ні ў загсе. Супрацоўнікі загса высунулі версію, што мастачка магла жыць без пашпарта. І гэтую версію пацвердзіў М. Бохан. Вось таму не захавалася і пасведчанне аб смерці.

Людзі часам называлі Н. Бохан жабрачкай. А на мой погляд, яна ў

прамым сэнсе была вольнай мастачкай. На сёння мы знайшлі каля трыццаці яе твораў.

Папулярнае апошнім часам стварэнне муралаў – карцінаў на сценах гарадскіх дамоў – падштурнула мяне да мараў. Я выразна ўяўляю, як цудоўна глядзеліся б алені, паўліны ці лебедзі на сценах смаргонскіх будынкаў. Такім чынам можна было б увекавечыць імя малавядомага пакуль народнага таленту.

Дыван «Кветкі», в. Сінькі, Смаргонскі раён (1970-я гг.)

Дыван «Алені», в. Сінькі, Смаргонскі раён (1970-я гг.)

(Заканчэнне.
Пачатак у № 29–30)

У 1911 годзе камісія па перспектывным будаўніцтве пры Міністэрстве шляхоў зносінаў Расіі вызначыла, што чыгункі павінны будавацца з улікам эканамічных патрэбаў тэрыторыяў. Пляны міністэрства абмяркоўваліся ў Дзяржаўнай Думе. Быў прыняты план праектавання і будаўніцтва дарог на 1911 – 1913 гады. У Беларусі планавалася пабудаваць дарогу Магілёў – Паставы – Свянцянцы – Паневеж і чыгунку Ліда – Араны (цяпер Варэна) даўжынёй 60 км. Дарога Ліда – Араны павінна была злучыць новую дарогу Балагое – Сядлец з дарогай Пецябург – Варшава, яна мела б і ваеннае значэнне для перавозкі грузаў і войскаў да Прусіі ў выпадку вайны. У 1914 годзе распачалі падрыхтоўчыя працы па будаўніцтве. На тэрыторыі Лідчыны чыгунка павінна была прайсці па трасе сучаснай аўтадарогі Ліда – Радунь.

У 1913 годзе зарплаты на Палескай дарозе былі наступныя: качагары – 255 – 270, счэпшчыкі вагонаў – 240 – 468, стрэлачнікі – 240 – 256, радавчыя пучейцы – 144 – 228 рублёў за год. (У гэты час, па ўспамінах людзей сталага веку, у Іўеўскім раёне конь на кірмашы каштаваў 40 – 45, карова – 25 – 30 рублёў, 1 кг свінога сала – 0,7 – 1,2 рубля, 1 кг вяндрліны –

Чыгуначны вакзал, чыгунка ў Лідзе да 1939 года

1,50 – 2 рублі, 1 дзясятка як – 0,2 – 0,25 рубля.)

У 1882 годзе на Палескай чыгункі было зацверджанае «Палажэнне аб абмундзіраванні...». Яго атрымлівалі тэлеграфісты і тэлефаністы, машыністы і памочнікі машыністаў паравозаў, качагары і дарожныя майстры, шматлікія іншыя катэгорыі чыгуначнікаў. Выплачваліся грошы на здыманне кватэры (некаторым катэгорыям работнікаў давалася бясплатнае жыллё), розныя прэміі, у выпадку працы за межамі сваёй зоны – камандзіровачныя і сутачныя выплаты, розныя грашовыя дапамогі.

Пасля пачатку Першай сусветнай вайны значна вырасла значэнне Лідскага аэрадрома. Сюды з-пад Варшавы пераліцэла эскадра самалётаў «Ілья Мурамец». Узнікла патрэба ў дастаўцы вялікай колькасці грузаў на аэрадром, і была пабудавана каля аднаго в. Асаблівасцю гэтай будоўлі стала тое, што будавалі каляю, у тым ліку праз пойма рэчкі Лідзейкі, адныя жанчыны (мужчыны былі мабілізаваныя ў войска). Аднак немцы

хутка акупавалі Заходнюю Беларусь. Пры адступленні рускіх войскаў з Ліды ў 1915 годзе быў знішчаны гарадскі вакзал, узарваны чыгуначныя масты, у тым ліку і праз раку Гальшанку на перагоне Юрацішкі – Вагданаў (Вайганы). Немцы не аднаўлялі мост, а недалёка ад яго ўладкавалі станцыю перагрузкі з шырокай і вузкай калеймі. Станцыя Лістапад на ўчастку Маладзечна – Ліда пры наступе немцаў у 1915 годзе разбураная артылерыяй. Пасля вайны замест аднаўлення гэтай станцыі пабудавалі бліжэй да Маладзечна новую станцыю Гарошкі (цяпер Валожыны). У 1915 годзе Ліду наведваў кайзер Вільгельм.

З 1920 года чыгункі Лідчыны ўваходзілі ў склад Віленскай акруговай дырэкцыі Польскіх дзяржаўных чыгунак. У яе склад уваходзілі рэгіянальная аддзелы. Лідскі аддзел меў 703 км чыгункі і 2 226 супрацоўнікаў.

24 жніўня 1923 года адбылося самае вялікае чыгуначнае крушэнне за ўсю гісторыю Лідскай чыгункі. Загінулі 50 чалавек і больш за 100 былі параненыя, калі непадалёк Ліды пасажырскі цягнік Вільня – Варшава сшышоў з рэек. Трагедыя была выкліканая размывам чыгуначнага насыпу.

На пачатку 1920-х гадоў, пакуль не быў адноўлены будынак вакзала, замест яго выкарыстоўва-

лася таварная кантора чыгункі – цяпер адзін з будынкаў паліклінікі па вул. Труханова.

Пасля аднаўлення вакзала быў пафарбаваны ў светла-крэмавы колер і пакрыты чырвоным дахам. У сярэдзіне былі зала білетных касаў і памяшканне для захоўвання багажу. Дзяцей прыцягвалі сюды 2 аўтаматы, што «выдавалі» смачны кашалад: малая плітка каштавала 20, а вялікая – 50 грошаў. (У гэты час, па ўспамінах старажылаў, у Іўеўскім раёне 1 дзясятка як каштаваў прыкладна 40 – 45 грошаў, 1 кг сала – 50 – 80 грошаў, 1 кг вяндрліны – 1 – 1,5 злотага.) Злева ад цэнтральнай залы знаходзілася вялікая зала чыгуначнага рэстарана 1-га класа з буфетам. Тут можна было смачна пад'есці, а ў буфете купіць розныя халодныя закускі, вяндрліну, фаршыраванага шчупака, селядца з рознымі салатамі. Да ежы прапаноўвалася гарэлка, віно і піва лідскага бровара па ці віленскага бровара «Шапэн». Справа была зала чакавання, у якой месцілася паштова-тэлеграфнае аддзяленне Ліда-2 з тэлефонам-аўтаматам. Пасажырам жа трэцяга класа такія выгоды былі не па кішэні.

17 верасня 1939 года Ліда ўвайшла ў склад Савецкай дзяржавы. Пачалася новая гісторыя ў жыцці чыгуначнай станцыі Ліда.

Чыгуначны вакзал у Лідзе ў 1970 годзе

Іван ЗАХАРЭВІЧ,
в. Трaby Іўеўскага раёна

Верасень

1 – Баранавых (сапр. Баранаў) Сымон Якаўлевіч (1900, Уздзенскі р-н – 1942), пісьменнік, член літаратурнага аб'яднання «Маладняк» і Беларускай асацыяцыі пралетарскіх пісьменнікаў – 120 гадоў з дня нараджэння.

1 – Майсеенка Анатоль Фядосавіч (1940, Дубровенскі р-н – 2009), літаратуразнаўца, паэт – 80 гадоў з дня нараджэння.

1 – Раеўскі Андрэй Пятровіч (1910 – 1993), акцёр тэатра, рэжысёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

3 – Патапаў Юрый Фёдаравіч (1930), заслужаны архітэктар Беларусі, аўтар шэрага праектаў у Мінску, Гродне, Віцебску і Гомелі – 90 гадоў з дня нараджэння.

3 – Сініца Тамара Паўлаўна (1940, Барысаў), майстар мастацкага ткацтва, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1980) – 80 гадоў з дня нараджэння.

3 – Ткачоў Павел Іванавіч (1930 – 1998), пісьменнік, літаратуразнаўца, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

5 – Камкоў Уладзімір Пярэньцевіч (1950, Асіповічы), артыст балета, педагог, народны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

8 – Ганчарова-Грабoўская Святлана Якаўлеўна (1950, Мастоўскі р-н), літаратуразнаўца, аўтар вучэбных дапаможнікаў для вышэйшай школы – 70 гадоў з дня нараджэння.

8 – Цімохаў Сяргей Аляксандравіч (1960, Калінкавіцкі р-н – 2012), мастак, які працаваў у жанрах станковага жывапісу, графіцы, манументальна-дыкаратыўным мастацтве, – 60 гадоў з дня нараджэння.

У чаканні салаўінага спеву

Мая вёска Радкава, што ў Салігорскім раёне, размешчаная ў чыстым полі – ні лесу, ні рэчкі. І салаўёў не было да 2010 года. Яны жылі і спявалі на вялікай канаве. Выкапалі яе далёка за вёскай паўвека таму для ліўнёўкі, калі пачалі будаваць другі Салігорскі калійны камбінат. З цягам часу канава зарасла хмызняком і дрэвамі, а гэта і стала прытулкам для салаўёў. Спявалі яны прыгожа, але вяскоўцам, каб пачуць тыя песні, патрэбна было ехаць ці ісці на тую канаву.

Шоў час, неабходнасць у канаве адпала, тады вырашылі дрэвы і хмызнік выкараніць, месца параўняць. Вось тады салаўям нічога не засталося, як далучыцца да жыцця вёскі Радкава, бо не хацелі пакідаць звыклыя мясціны. І дзесь з 2010 года мы пачалі з асалодай слухаць салаўіныя пералівы. А мяне яны натхнялі і на вершы. Спачатку птушкі гнездаваліся на вясковым пагосце сярод высачэзных бярозаў, а потым паціху пачалі падбірацца і да жылта. Асабліва палюбілі старыя высокія ігрушы-дзічкі. І мы вольна ўжо дзесяць гадоў кожную вясну проста патанем у найпрыгажэйшых пералівах.

І мы, радкаўцы, з нецярпеннем будзем чакаць новай вясны, каб з найвялікшай асалодай слухаць нашых салаўёў.

Прапаную чытачам верш са сваёй «салаўінай» падборкі.

Майскі салавей

*Пайшлі, каханы, слухаць салаўя,
Што распявае на старой ігрушы,
Бо як з пакоя сёння выйшла я –
Напеў чароўны агарнуў мне душу.*

*Навясіў нейкі светлы ўспамін,
Крануўся тых пачуццяў летуценных...
Пайшлі, каханы, і да трох гадзін
Яго мы будзем слухаць ў захапленні.*

*У гэтай майскай квецені садоў
Ты аб каханні мне яшчэ раскажаш,
Нібы няма сумесных тых гадоў...
І галавой мне на плячо прыляжаш.*

*Міргаюць зоркі ў сінях вышыні,
Шалеючы ад песень салаўіных,
А ты мяне за плечы агарні
Пад белаю квітнеючай рабінай.*

Валянціна БАБКО-АЛЯШКЕВІЧ

Мурал-квэст у выглядзе дывана-маляванкі

Дыван-маляванка цяпер упрыгожвае сцяну будынка ў Мёрах, жыллага дома непадалёк аўта- і чыгуначнага вакзалаў. На мурале, які выканаў вядомы стрыт-артар Аляксей Контра на замову грамадскай арганізацыі «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ), адлюстраваныя слаўтасці і адметнасці раёна. Ён намалюваў у межах праекта «Разам для грамады і прыроды: узмацненне працэсу развіцця ў Мёрскім раёне праз супрацоўніцтва мясцовай улады і грамадзянскай супольнасці», што рэалізуецца Мёрскім раённым выканаўчым камітэтам, ГА «АПБ» і

Латвійскім сельскім форумам пры фінансавай падтрымцы Еўрапейскага саюза.

– Паколькі Язэп Драздовіч з гэтых краёў і традыцыя маляванак тут даволі распаўсюджаная, то я прапанаваў зрабіць у Мёрах мурал менавіта ў выглядзе стылізаванага дывана-маляванкі, – раскажаў Аляксей. – На ім выяўлены 10 слаўтасцяў раёна – напрыклад, вадаспад у Вяце і каменная званіца ў Навалоцы. Пра ўсе раскажваць не буду, каб было цікавей адгадаць самім. На мурале можна пабачыць жураўлёў, лебедзяў, журавіны – гэта таксама адметнасці і

своеасаблівыя мясцовыя сімвалы. Спачатку жыхары паставіліся да мурала з асцярогай, а потым, калі я скончыў працу, пайшлі выключна пазітыўныя водгукі. Многія падыходзілі і спрабавалі адгадаць, якія помнікі з якіх населеных пунктаў намалюваныя. Адзін хлопеч ехаў міма і здалёк убачыў мурал, сказаў, што адразу пазнаў помнікі з Лявонпалі і потым яшчэ раз пад'язджаў.

АПБ запрашае ўсіх зацікаўленых прайсці квэст і знайсці ўсе слаўтасці Мёршчыны, выяўленыя на мурале, а потым іх наведваць, каб палюбавацца ўжывую.

Спецыяліст АПБ па развіцці турызму Наталля Саракавіч сказала:

– У межах праекта «Разам для грамады і прыроды Мёршчыны» ў нас запланавана пяць графіццў раёна. Гэты мурал першы з іх. Мастацкая задумка Алясея аб'яднае ўсе слаўтасці раёна ў яркім малюнку не пакінула нікога абыякавым. На наш погляд, гэта выдатная ідэя, якая можа быць карыснай турыстам і прыцягне ўвагу мясцовых жыхароў. Першым мурал раскажа пра ўсё самае цікавае, што можна пабачыць у раёне, а другім нагадае пра тыя скарыбы, што захоўваюць гэтыя мясціны, і стане нагодай для гонару за свой край. Адметнае і размяшчэнне мурала – у цэнтры горада на пешаходнай вуліцы.

Паводле паведамлення ГА «АПБ»
Фота Алены Шокель

Народ сказаў...

– Братачка, вып’ем яшчэ па чарцы. Бог ведае, калі ўбачымся...

– Выпіць вып’ем, але я цябе і цяпер ужо кепска бачу.

– Чаму гэта ты так многа гэтай гарэлкі п’еш?

– Як многа? Я толькі адну чарку выпіў!

– Дзе адну?! Калі ты пры мне ўжо ажно дзесяць выжлуктаў!

– Дзіўны ты чалавек. Калі я выпіваю другую чарку, дык

раблюся зусім іншым чалавекам, ну, а таму чалавеку таксама ці ж не трэба выпіць?!

Правдніца. Грамадзянін, калі ласка, не курыце!

Курэц. Не хвалюццася вельмі – я не ў зацяжку.

Двое п’яных падышлі да вялізнага дома.

– Адсунем? – пытаецца адзін.

– Давай, а то на нашу вуліцу прайсці не дае.

Пнуліся яны пнуліся, аж узмакрэлі, а дом ні з месца.

– Распранёмся?

– Угу.

– Раз-два, узялі! Раз-два, узялі!

Раптам адзін з іх азірнуўся.

– Ну, і далёка адсунулі, – гаворыць ён другому, – ужо і адзежы нашай не відаць.

Аднаго разу прыходзіць п’яны муж дамоў. Жонка, глянуўшы на яго, спытала:

– Ты ўжо, напэўна, і розум прапіў?

– Не-э-э, д-д-даражэнька, толькі грошы.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Фотаздымак С.А.АІНІ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**ПРАСЦЯК**» – традыцыйны танец. Называўся таксама «Просты». Музыкальны памер 2/4. Тэмп умерана хуткі. Атрымаў назву «Прасцяк» таму, што вельмі просты ў выкананні. Танец суправаджаецца прыпеўкай, што выконваецца ў форме дыялогу танцоўраў аднаго рада з другім:

– Патаптаўся чаравік на назе, Нагнаваўся мой мужык на мяне, Я думала – за сто міль пабяжыць, Азірнулася – каля боку ляжыць.

ПРАФЕСІЯНАЛІЗМЫ – вузкая спецыяльныя словы або выразы, якімі карыстаюцца ў мове прадстаўнікі асобных прафесіяў і спецыяльнасцяў. Напрыклад, у мове друкароў: «паласа» – набраная ці аддрукаваная старонка; «падвал» – ніжняя частка газетнай старонкі і артыкул, змешчаны на гэтым месцы.

З’яўленне прафесіяналізмаў у мове выкліканае неабходнасцю вычленіць і дыферэнцыраваць прадметы, прылады і прадукты працы, вытворчыя працэсы і дзеянні і для іх абазначэння стварыць адпаведныя словы. Паводле сваёй функцыі прафесіяналізмы блізка да тэрмінаў, але адрозніваюцца ад іх тым, што застаюцца на ўзроўні паўфацыйных назваў спецыяльных паняццяў і бытуюць звычайна ў сферы вусных моўных зносінаў. Адносна лёгка пераходзяць у гутарковую мову.

У мове мастацкага твора прафесіяналізмы ўжываюцца для стварэння творчай атмасферы рабочых будняў, каб наглядна і выразна паказаць спецыфіку працы людзей розных прафесіяў: «Ах, да чаго ж добра на свеце жыць!», – радаваўся Лайзан, адчыняючы вароты сталярні. На яго дыхнула пахам

смольнай стружкі, глянулі здаўна знаёмыя рэчы, сталюга і фуганкі...» (П. Броўка); «Учора лёжку высачыў – мацёры, мацёрая і пераярак. Але вечарэла, не паспелі абкласці» (В. Карамазу).

ПРАЦЯЖНЫЯ ПЭСНІ – асаблівая форма шырокараспеўных народных песень, пераважна лірычных.

У песеннай творчасці ўсходніх славянаў найбольш характэрны рускаму песеннаму фальклору. Класічныя ўзоры: «Горы», «Стэп», «Не адна ў полі дарожанька» і інш. З іншых народных назваў: рускія – прадольныя, прагалосныя, галасавыя, валакавыя, расцяжныя; беларускія – зацягучыя, далявчыя. Як і ўсе лірычныя песні, працяжныя песні вылучаюцца багаццем тэматыкі, складанай паэтычнай сістэмай, што адлюстроўвае разнастайныя адценні душэўнага стану і перажыванняў. Характар вобразнасці працяжных песень абумоўлівае іх пераважную ролю ўласна меладычнага пачатку, што выявілася ў суадносінах музыкальнага і паэтычнага бакоў, дзе характар мелодыкі паказвае незалежнасць яе ад законамернасцяў вершаванага складу, і ў прыёмах меладычнага формальнага тварэння (у кампазіцыйных заканамернасцях наогул). Працяглым песням уласцівая мелодыка вялікага дыхання з бесперапыннацю разгортвання (у павольным або ўмераным тэмпе) і варыяцыйнасцю развіцця, працяглым унутрыскладовым распяваннем («разводамі»), словаабрывамі і паўтарамі асобных словаў або складовых групаў (т.зв. «распеты верш»), устаўнымі 1- і 2-складовымі воклічамі («ах», «ох», «эй», «ой», «да»), ладавай і метрычнай пераменнасцю, унутрымеладычнымі

кантрастамі. Усё гэта абумоўлівае ўтварэнне вельмі разгорнутай песеннай строфікі з асімітрычнымі музыкальнымі фразамі, ланцуговымі запевамі. Працяжныя песні характэрнае пераважна харавое выкананне (шматгалоссе падгалосачнага складу), аднак існуюць і традыцыі іх сольнага распеву.

У беларускім фальклору працяжныя песні характэрныя для паўднёвых, цэнтральных і ўсходніх рэгіёнаў. Іх спецыфічныя асаблівасці – не такі шырокі ў параўнанні з рускімі песнямі меладычны дыяпазон, менш працяглыя ўнутрыскладовыя «разводы», якія як бы кампенсуюцца працягласцю меладычнай лініі. Узоры беларускіх працяжных песень: «Да пшанічанька яра», «Із-за горкі буйной вецёр вее» і інш. Некаторыя з іх маюць аналагі ў рускім («Салавей, салавей», «Ночы мае, ночушкі») і ўкраінскім песенным фальклору.

ПРАЧЫСТАЯ – летняя свята народнага календара, якое адзначалі 15 жніўня паводле старога стылю. Прусаўнай цар-

квой святкуецца як дзень Успення Маці Божай. Называлася таксама Успенне, Спажа, Зельная. Назва «ўспенне» тлумачылася ў народзе тым, што ў гэты дзень ужо спелыя плады і часткова яравая збажына. На Прачыстую ў царкве асвятчалі хлеб, зеляніну. Асвечанае жыта, перамяшаўшы з астатнім, адкладвалі да новай сяўбы, каб прычакаць на наступны год добрага ўраджая. У народных песнях гэты дзень згадваецца ў сувязі з разнастайнымі сельскагаспадарчымі работамі: «Прачыста снапкі падае», «на восяць носіць», «папары мяшае», «пчоллак ладзіць, кадкі мёдам налівае». Прачыстая была для земляброва святам ураджая, падвядзеннем вынікаў яго працы: «Свята Прачыста – у полі ўрачыста», «Спажа – хлеба дзяжа». Адрозна пясня Прачыстай пачыналася сяўба азіміны, пра што нагадвала прыказка «Успенне – ці гатова насенне?». Прачыстую называлі звычайна першай, або вялікай, каб адрозніць ад другой (меншай) Прачыстай – Багача. Разам з Пакровамі гэтыя тры святы ўтваралі багародзіцкія святкі («Прышлі святкі – апалі лісткі»).

Прачыстая. Дажынкi ў вёсцы Глыбокае, Заходняя Беларусь (1934 г.)